

## OBSAH

|  |     |
|--|-----|
| Úvod (KČ) .....  | 11  |
| <b>Hlava první (VS)</b>  |     |
| PRAVĚK A CHOROBY .....   | 21  |
| I. Chronologie a pravěké kultury .....                                   | 23  |
| II. Vrozené vady a pracovní zátěž .....                                  | 24  |
| III. Násilí, agrese a rané chirurgické zákroky .....                     | 26  |
| IV. Infekční choroby .....   | 32  |
| V. Zoonózy .....   | 42  |
| <b>Hlava druhá (DTo)</b>   |     |
| STŘEDOVĚKÁ MEDICÍNA (OD PRVNÍCH PŘEMYSLOVCŮ<br>PO NÁSTUP HABSBUKŮ) ..... | 45  |
| I. Historický kontext .....  | 45  |
| II. Evropská medicína ve středověku .....                                | 48  |
| III. Proměny klimatu, demografický vývoj, zdraví a nemoc .....           | 54  |
| IV. Místa lékařské péče, lékaři a lékárníci .....                        | 60  |
| V. Univerzitní medicína, výuka, osobnosti a jejich tvorba .....          | 65  |
| VI. Pověry, magie a lidové lékařství .....                               | 73  |
| <b>Hlava třetí (BD)</b>  |     |
| MEDICÍNA V DOBĚ RENESANČNÍ (1526–1618) .....                             | 78  |
| I. Historický kontext .....  | 78  |
| II. Medicína v období renesance .....                                    | 80  |
| III. Vývoj populace, hladomory a epidemie v Evropě i u nás .....         | 84  |
| IV. Teoretické základy medicíny 16. století .....                        | 89  |
| V. Doba dvorních a městských lékařů .....                                | 95  |
| VI. Akademická medicína v období krize lékařské fakulty .....            | 102 |

## Hlava čtvrtá (KČ)

|   |     |
|---|-----|
| MEDICÍNA V DOBĚ BAROKNÍ (1618–1740) .....                                   | 114 |
| I. Historický kontext .....   | 114 |
| II. Evropské lékařství 17. a počátku 18. století .....                      | 116 |
| II/1 Lékařské bibliografie .....  | 118 |
| II/2 Res publica litteraria a učené společnosti .....                       | 120 |
| II/3 Proměny barokní medicíny .....   | 123 |
| III. Vývoj populace, chorobnost a strava .....                              | 126 |
| IV. Lékaři, léčitelé a kněží: proměny barokního<br>lékařského myšlení ..... | 132 |
| V. Zdravotnické profese a instituce v době pobělohorské .....               | 141 |
| V/1 Organizace zdravotnictví .....  | 142 |
| V/2 Lékaři .....  | 143 |
| V/3 Lékárníci .....   | 144 |
| V/4 Chirurgové, porodní babičky, lazebníci a další profese .....            | 147 |
| V/5 Špitály a lazarety .....  | 149 |
| VI. Obnova lékařské fakulty a její barokní rozkvět .....                    | 152 |

## Hlava pátá

|   |     |
|---|-----|
| MEDICÍNA V DOBĚ OSVÍCENSTVÍ (1740–1848) .....   | 168 |
| I. Historický kontext (DTi) .....   | 168 |
| II. Tělo jako stroj, klinika a živočišná elektřina:<br>medicína doby osvícenské (DTi) ..... | 172 |
| III. Populační vývoj a nemocnost (DTi) .....  | 191 |
| IV. Od poklepu a poslechu k očkování (DTi) .....  | 196 |
| IV/1 Diagnostika .....  | 196 |
| IV/2 Terapie .....  | 198 |
| IV/3 Prevence: nové strategie předvídání a počátky vakcinace .....                          | 204 |
| V. Veřejné zdravotnictví od osvícenských reforem<br>do roku 1848 (LH) .....                 | 213 |
| V/1 Správní vývoj .....   | 213 |
| V/2 Počty a rozmístění zdravotníků .....  | 215 |
| V/3 Reorganizace zdravotní služby v Praze a další reformní iniciativy .....                 | 216 |
| V/4 Sociální a společenské postavení zdravotníků .....                                      | 218 |
| V/5 Zdravotnická zařízení – lůžková, lékárny, lázně .....                                   | 221 |
| VI. Dopad osvícenských reforem na výuku<br>a vzdělávání zdravotníků (1740–1848) (LH) .....  | 224 |
| VI/1 Všeobecné a studijní předpisy .....  | 225 |
| VI/2 Význam a přínos nepovinných přednášek .....  | 232 |
| VI/3 Učitelé a studující .....  | 236 |
| VI/4 Místa výuky .....  | 236 |

|  |     |
|--|-----|
| VI/5 Lékařská věda a její hlavní představitelé ..... | 239 |
| VI/6 Učené společnosti .....                         | 243 |

## Hlava šestá

|   |     |
|---|-----|
| MEDICÍNA A ZDRAVOTNICTVÍ OD REVOLUCE 1848<br>DO ROZDĚLENÍ UNIVERZITY 1882 .....                               | 245 |
| <b>I. Historický kontext (DTi)</b> .....  | 245 |
| <b>II. Mezi Francií, Německem a střední Evropou:<br/>    diferenciace a specializace medicíny (DTi)</b> ..... | 250 |
| II/1 Anatomie a patologie .....   | 251 |
| II/2 Fyziologie .....   | 253 |
| II/3 Neurologie .....   | 254 |
| II/4 Psychiatrie .....  | 256 |
| II/5 Chirurgie a porodnictví: boj s infekcí a bolestí .....   | 259 |
| <b>III. Populační vývoj, morbidita a mortalita u nás (DTi)</b> .....  | 262 |
| <b>IV. Od mikroskopu k bakterii (DTi)</b> .....   | 265 |
| IV/1 Prevence a mikrobiologická revoluce .....  | 265 |
| IV/2 Diagnostika .....  | 266 |
| <b>V. Veřejné zdravotnictví ve čtyřicátých až sedmdesátých letech<br/>    19. století (LH)</b> .....          | 269 |
| V/1 Reformy, legislativa, organizace .....  | 269 |
| V/2 Zdravotnická zařízení a další instituce .....   | 273 |
| V/3 Zdravotnické profese .....  | 274 |
| <b>VI. Výuka zdravotníků od roku 1848 do rozdělení<br/>    pražské univerzity 1882 (LH)</b> .....             | 276 |
| VI/1 Správní vývoj .....  | 276 |
| VI/2 Zápas o českou univerzitu a její lékařskou fakultu .....   | 280 |
| VI/3 Místa výuky a vědy .....   | 283 |
| VI/4 Učitelé a studenti .....   | 287 |
| VI/5 Lékařská věda a její hlavní představitelé: teoretické obory .....  | 288 |
| VI/6 Klinické obory .....   | 291 |

## Hlava sedmá

|   |     |
|---|-----|
| MEDICÍNA A ZDRAVOTNICTVÍ<br>DO KONCE PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY .....  | 297 |
| <b>I. Historický kontext (PS)</b> .....                         | 297 |
| <b>II. Reflexe světové medicíny v českých zemích (PS)</b> ..... | 300 |
| II/1 Základní výzkum .....                                      | 300 |
| II/2 Mikrobiologie .....  | 302 |
| II/3 Klinická medicína .....                                    | 303 |
| II/4 Psychiatrie .....  | 306 |
| II/5 Hygiena a sociální lékařství .....                         | 307 |



|  |            |
|--|------------|
| <b>III. Obyvatelstvo českých zemí a jeho zdravotní stav (PS)</b> . . . . .           | <b>308</b> |
| III/1 Základní demografické charakteristiky . . . . .                                | 308        |
| III/2 Těla ženská i mužská, mladá i stará, zdravá i nemocná . . . . .                | 309        |
| III/3 Nemoci: jejich výskyt, smrtnost a úmrtnost . . . . .                           | 310        |
| <b>IV. Nové diagnostické a terapeutické možnosti medicíny (PS)</b> . . . . .         | <b>312</b> |
| IV/1 Aplikace základního výzkumu v praxi . . . . .                                   | 312        |
| IV/2 Aplikace novinek v mikrobiologii . . . . .                                      | 312        |
| IV/3 Boj proti tuberkulóze . . . . .   | 314        |
| IV/4 Chirurgické operace . . . . .   | 317        |
| <b>V. Zdravotnictví na přelomu 19. a 20. století</b> . . . . .                       | <b>321</b> |
| V/1 Legislativa a organizace (LH) . . . . .  | 321        |
| V/2 Zdravotnická infrastruktura (PS) . . . . .                                       | 324        |
| V/3 Zdravotnické profese (PS) . . . . .  | 328        |
| <b>VI. Lékařská věda a výuka v letech 1883–1918 (LH)</b> . . . . .                   | <b>330</b> |
| VI/1 Česká lékařská fakulta . . . . .  | 330        |
| VI/2 Lékařská věda a její hlavní představitelé . . . . .                             | 336        |
| VI/3 Učitelé a studenti pražských lékařských fakult . . . . .                        | 345        |
| VI/4 Německá lékařská fakulta 1883–1918 . . . . .                                    | 346        |
| VI/5 Vědecké společnosti . . . . .   | 350        |
| <b>VII. Čeští lékaři a jejich pacienti za Velké války (1914–1918) (PS)</b> . . . . . | <b>350</b> |

## Hlava osmá

|   |            |
|---|------------|
| <b>MEDICÍNA A ZDRAVOTNICTVÍ V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ (1918–1938)</b> . . . . .                       | <b>354</b> |
| <b>I. Historický kontext (HM)</b> . . . . .   | <b>354</b> |
| <b>II. Československé zdravotnictví a medicína v globálním kontextu (HM)</b> . . . . .            | <b>359</b> |
| <b>III. Zdraví a nemoc (HM)</b> . . . . .   | <b>361</b> |
| <b>IV. Cesty a nástroje k účinnější medicíně a zdravotní péči (HM)</b> . . . . .                  | <b>370</b> |
| IV/1 Diagnostika, terapie, prevence . . . . .   | 370        |
| IV/2 Poskytovatelé zdravotní péče a její financování: instituce, pracovníci, pojišťovny . . . . . | 371        |
| IV/3 Legislativa a organizace zdravotní péče a jejich proměny . . . . .                           | 375        |
| <b>V. Téměř úspěšná reforma: nemocnice v centru péče o zdraví (HM)</b> . . . . .                  | <b>382</b> |
| <b>VI. Lékařská věda a vzdělávání v republikánském duchu? (PS)</b> . . . . .                      | <b>390</b> |
| VI/1 Lékařské fakulty . . . . .   | 392        |
| VI/2 Mimouniverzitní vědecká infrastruktura: státní ústavy a formy vědecké komunikace . . . . .   | 398        |

## Hlava devátá (MN/MVŠ)

### MEDICÍNA A ZDRAVOTNICTVÍ V DOBĚ OKUPACE A VÁLKY

|  |     |
|--|-----|
| (1938–1945) .....                        | 400 |
| I. Historický kontext .....              | 400 |
| II. Proměny systému a administrace ..... | 402 |
| III. Ideologizované zdravotnictví .....  | 406 |
| IV. Pacienti v pohybu .....              | 408 |
| V. Pojištění .....                       | 409 |
| VI. Nemoci .....                         | 410 |
| VII. Poskytovatelé .....                 | 412 |
| VIII. Lékařský stav .....                | 414 |
| IX. Odboj .....                          | 415 |
| X. Medicína utrpení a genocida .....     | 416 |
| XI. Následky .....                       | 421 |

## Hlava desátá (PS)

### MEDICÍNA A ZDRAVOTNICTVÍ V LETECH KOMUNISTICKÉHO

|   |     |
|---|-----|
| REŽIMU (1945–1989) .....  | 422 |
| I. Historický kontext .....   | 422 |
| II. Vzestup a meze světové medicíny druhé poloviny 20. století<br>a jejich recepce v českých zemích ..... | 425 |
| III. Demografické ukazatele a populační politika .....  | 431 |
| IV. Zdravotní stav obyvatelstva, nemoci a jejich léčení .....   | 436 |
| V. Principy, legislativní rámec a organizace socialistického<br>zdravotnictví .....                       | 444 |
| VI. Zdravotnické instituce a pracovníci .....   | 450 |
| VII. Lékařská věda a výuka .....  | 462 |

## Hlava jedenáctá

### TRANSFORMACE ČESKÉHO ZDRAVOTNICTVÍ PO ROCE 1989 .....

|  |     |
|--|-----|
| I. Historický kontext (EK) .....                               | 471 |
| II. Průběh událostí: Transformace jako priorita (EK) .....     | 473 |
| II/1 Moment odrazu – perestrojková kritika zdravotnictví ..... | 473 |
| II/2 Rok 1992, razantní nástup .....                           | 477 |
| II/3 Trh jako mantra, solidarita jako dědictví .....           | 479 |
| II/4 Krizový rok 1997 .....                                    | 483 |
| II/5 Nový nádech pro praxi po roce 2000 .....                  | 488 |

|   |     |
|---|-----|
| <b>III. Výsledky transformace a jejich ohlas (EK)</b> .....   | 491 |
| III/1 Zdravotní stav se zlepšil – žijeme déle .....   | 491 |
| III/2 Práva pacientů byla přijata, ale.....   | 492 |
| III/3 Lékařská etika žije .....   | 495 |
| <b>IV. Resumé: České zdravotnictví na prahu 21. století</b> .....   | 497 |
| IV/1 Výsledná podoba zdravotní politiky, systému a organizace<br>zdravotnické péče (PS) .....                                     | 497 |
| IV/2 Na cestě k budoucnosti: efektivita a meze současného českého<br>zdravotnictví (EK) .....                                     | 503 |
| <b>V. Lékařské fakulty po roce 1989 (MA)</b> .....  | 508 |
| V/1 Východiska, stav před rokem 1989 .....  | 508 |
| V/2 Bod obratu, 1989/1990. ....   | 511 |
| V/3 Dopad vysokoškolských a zdravotnických reforem devadesátých let<br>na lékařské fakulty a jejich modifikace po roce 2000 ..... | 519 |
| <b>VI. Věda a technologie (MA)</b> .....  | 530 |
| <b>VII. Vize, výzvy, příležitosti, rizika (MA)</b> .....  | 536 |
| <b>Závěr (KČ)</b> .....   | 539 |
| <i>Poznámky</i> .....   | 544 |
| <i>Seznam zkratk</i> .....  | 637 |
| <i>Prameny a literatura</i> .....   | 639 |
| <i>Obrazový materiál</i> .....  | 666 |
| <i>Rejstřík</i> .....   | 675 |
| <b>SUMMARY (KČ)</b> .....   | 687 |